Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta

StV@eduskunta.fi

Viite: Lausuntopyyntö: VNS 6/2021 vp

Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPerin lausunto valtioneuvoston selonteosta kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista

Selkeä malli ja prosessin nopea käynnistys

Suomen lähi- ja perushoitajaliitto pitää välttämättömänä kehittää maahamme toimiva maahanmuuttajataustaisten henkilöiden tehokkaaseen kotouttamiseen ja yhteiskuntaan integroitumiseen tähtäävä toimintamalli. Mallin on oltava sekä nopea että selkeä ja siitä on karsittava pois kaikki turha byrokratia. Kotoutumisen alkuvaiheen tuki sekä kotoutumisen tarvelähtöisyys ja työelämälähtöisyys on oltava tässä keskiössä. Tarvelähtöisyys ja työelämälähtöisyys ei saa tarkoittaa pelkästään sitä, että saadaan maahanmuuttajat työllistymään ja työvoimapulasta kärsiville aloille. Kaksisuuntaista kotoutumista tukevat toimenpiteet puuttuvat tästä selonteosta ja toimet kohdistetaan tavalla tai toisella pelkästään maahanmuuttajaan. Kaavaillut toimet ovat tarpeellisia, mutta lisäksi tarvitaan toimia joilla työnantajat ottavat vastuun työperäisen maahanmuuton mukana rekrytoitujen maahanmuuttajien pitkäaikaisesta kotoutumisesta, kielitaidon kehittämisestä ja koulutuspolkujen rakentamisesta.

Erityisesti sosiaali- ja terveydenhoitoalan työpaikoilla työskentelevät suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvat työntekijät tarvitsevat myös sellaisia heihin ja työyksiköihin kohdistettuja toimia joiden tuella he voivat olla myös tukemassa maahanmuuttajia niin työssä, kielen oppimisessa kuin myös vapaa-ajallakin. Näitä tarvitaan, mikäli tavoitteena on kaksisuuntainen kotoutuminen ja hyvät väestösuhteet sekä rasismin ehkäisy.

Kotoutumisen uudistamisesityksessä halutaan vahvistaa ohjausta ja neuvontaa kaikille Suomeen muuttaneille maahanmuuton perusteesta, elämäntilanteesta tai maassa asutusta ajasta riippumatta. Esityksellä vahvistetaan tiedon lisäämistä suomalaisen

yhteiskunnan toiminnasta ja kaikkien kohderyhmien tavoittamista tarkoituksenmukaisiin palveluihin ja kotoutumista edistävään toimintaan.

Riittävä kielen ja kulttuurin opettaminen maahanmuuttajalle heti maahantulon jälkeen on hyvä ja kustannustehokas tapa saada maahanmuuttaja integroitumaan yhteiskuntaan. Kotouttamistoiminnan aloituksen viivästyminen on haitallista kaikille maahanmuuttajille. Yhteiskuntaan integroituminen ja mahdolliseen työyhteisöön sitoutuminen jäävät heikommalle tasolle ja se voi monen maahanmuuttajan näkökulmasta olla syy myös poistua nopeammin maasta.

Muiden kuin työperäisten syiden vuoksi tulleiden maahanmuuttajien kohdalla kotouttamistoimien viivästyminen lisäksi passivoittaa tulijoita. Jos he totutetaan sellaiseen järjestelmään, missä erilaisten tukien varassa eläminen on normaali käytäntö, niin se voi vähentää heidän omaa aktiivisuuttaan. Myöhemmin heille suunnatut tukitoimet eivät välttämättä ole enää niin tehokkaita, jos maahanmuuttajan uudessa kotimaassa löytämä tuttavapiiri koostuu pääasiassa samassa tilanteessa olevista toisista maahanmuuttajista. Kontaktit valtaväestön kanssa jäävät silloin hyvin vähäisiksi ja myös heidän kielenoppisensa ei edisty toivotulla tavalla. Tämä kehitys altistaa heidät myös syrjäytymiselle ja tulojen hankintaan harmaan talouden piiristä. Yhteiskuntatietoisuuden puute altistaa maahanmuuttajat työelämässä myös hyväksikäytöltä, koska he eivät tiedä oikeuksiaan eivätkä osaa niitä myöskään vaatia.

Talent Boost -ohjelman toimet ja kielitaito

Talent Boost vastaa pääasiassa niiden maahanmuuttajien kysymyksistä, joilla on korkeampi koulutusaste. Toisen asteen ammatillisen koulutuksen ja ilman ammatillista koulutusta olevien maahanmuuttajien kielen ja kulttuurin opiskelu on erittäin tärkeää. Korkeammin koulutetut voivat lähteä maasta pois helposti, mutta kouluttamattomien kohdalla sitä mahdollisuutta ei useinkaan ole ja siksi heidän integroitumiseensa on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Talent Boostista tarvitaan tilastoja siitä, mille aloille osaajia tuodaan ja miten he sijoittuvat ja kotoutuvat. Osaajia tuodaan myös sote-alalle, mutta toimet loppuvat, kun näillä tulijoilla on työsuhde. Erityisen huomion kohteena tässä ovat Filippiineiltä Suomeen rekrytoidut korkeasti koulutetut sairaanhoitajat, jotka rekrytoidaan etupäässä vanhustenhoitoon. Heidän kohdallaan työnantaja ei testaa kielitaitoa. Kielitaidon testaamiseen ja kehittämiseen täytyy luoda yhtenäinen malli ja testit sekä velvoittaa myös työnantajia tässä.

Suurin osa ylikoulutetuista kolmansien maiden hoitajista tuodaan vanhustyöhön, tehostettuun palveluasumiseen, palveluasumiseen tai kotihoitoon. Näistä tarvitaan tilastoja sekä selkeä ohjelma, jolla huolehditaan työnantajan roolista ja vastuusta portinvartijana eli riittävän kielitaidon varmistamisessa ja tukemisessa. Nyt työnantajat eivät huolehdi vastuustaan. Tästä aiheutuu asiakas-, potilas- ja työturvallisuusriskit, sekä lisäksi nykyinen käytäntö luo pohjan rasismin nousulle.

Tutkimusten mukaan koulutetut filipiiniläiset sairaanhoitajat jäävät tekemään hoitoapulaisen tai lähihoitajan tehtäviä, vaikka kaikkien heidän tavoitteensa on tehdä

koulutusta vastaavaa sairaanhoitajan työtä. Lisäksi he olivat epätietoisia siitä, miten suomen kielen opiskelu ja ammatillisen osaamisen kehittäminen jatkuisivat Suomessa. Jotkut luulevat myös, että Suomessa olisi mahdollista selvitä hoitoalan työstä käyttämällä englannin kieltä. Huomionarvoista on myös se, että Filippiineillä ei ole juurikaan vanhusten palvelutaloja tai hoivakoteja, eikä kukaan Suomeen tulijoista ei ollut koskaan työskennellyt sellaisissa.

Erityisesti sote-sektorilla huomio kielitaitoon on tarpeen, sillä suurin osa palvelujen asiakkaista on muistisairaita tai muuten erityisen haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä. Tämä selonteossakin esiintyvä määrittelemätön puhe riittävästä kielitaidosta on lopetettava ja sote alalla riittävä kielitaidon taso on määriteltävä selvästi eri tehtäviin ja toimintaympäristöihin. Esimerkiksi ambulanssissa on aina kaksi ihmistä ja kielitaidon tasovaade on eri kuin kotihoidossa, jossa työskennellään yksin haavoittuvassa asemassa olevan ihmisen kodissa. Muistisairaat ovat erityisen haavoittuvassa asemassa ja siinä kielitaidon vaade korostuu. Lähihoitajakoulutukseen pääsyn edellytyksenä tulee olla B1 taso ja se on oltava myös hoiva-avustajilla. Lisäksi näihin koulutuksiin on saatava karsivat soveltuvuustestit.

Sosiaali- ja terveysalaa sekä opetusalaa säädellään lainsäädännöllä ja alan tehtävät ovat säädeltyjä. Potilas- ja asiakasturvallisuus sekä hoidon, hoivan ja kasvatuksen laatu ovat alalla keskeisiä arvoja. Lisäksi työturvallisuus asettaa omat vaatimukset esim. kielitaidolle.

Selonteossa on todettu se, että sote- ja varhaiskasvatussektoreilla tarvittava kielitaito on suurempi kuin useimmilla muilla aloilla. Maahanmuuttajien ammatilliseen koulutukseen pääsyä on nopeutettu poistamalla yleinen kielitaitovaatimus ja se on ollut suuri virhe. Puutteellisella kielitaidolla ammatin opiskelu on haasteellista ja työelämässä ohjaajien resurssit eivät myöskään riitä paikkaamaan kielitaidon eikä ammatillisen koulutuksen jättämiä puutteita. Tämä näkyy jo nyt valvontatapausten lisääntymisenä erityisesti ikääntyneiden hoidossa ja muun henkilökunnan oirehtimisena ja se on myös merkittävä tekijä siinä, kun alalla jo toimivat ammattilaiset hakeutuvat pois hoitoalalta.

Hyvä suunnitelma on myös se, että oleskeluluvan saaneen maahanmuuttajan kotoutumissuunnitelmaan sisältyy kielitaitoa mittaava koe.

Kotouttamisen kesto

Kotouttamistoimien ajallinen kesto on oltava yksilöllinen ja siinä on oltava mahdollisuus poikkeuksiin. Kotoutumislain uudistuksessa määriteltäisiin tilanteet, joissa ohjelman keston pidentäminen tai väliaikainen keskeyttäminen olisi tarkoituksenmukaista. Joustomahdollisuuksilla tulee turvata kotona lapsia hoitavien vanhempien ja pidempiä koulutuspolkuja tarvitsevien riittävä alkuvaiheen tuki.

Asetettua kiinteä määräaikaa paremmin toimiva on maahanmuuttajan yksilölliset tarpeet ja kyvyt huomioon ottava joustava määräaika. Kaavamainen aika ilman maahanmuuttajan yksilöllisten valmiuksien huomioimista jättää muut kuin työperäisen maahanmuuton kautta tulleet maahanmuuttajat edelleen työelämän ulkopuolelle ja elämään erilaisten tukien varassa. Yhteiskunnan maksamat tuet heidän kohdallaan tällöin jatkuvat, vaikka ne tosin tulevat eri momentilta.

On muutettava opinto- ja toimeentulotukijärjestelmät niin, että maahanmuuttajat voisivat opiskella rauhassa (VALMA/TUVA). Silloin heidän kielitaitonsa riittää myös siirryttäessä toisen asteen koulutukseen.

Kotouttamistoimenpiteiden tarpeetonta viivästymistä voitaisiin ehkäistä siten, että kotoutumista tehostettaisiin erilaisin kannustinjärjestelmien avulla. Niitä voisivat olla esimerkiksi lupaus koulutuspaikasta, oppisopimuskoulutuksesta tai muusta määräaikaisesta työsopimuksesta.

Järjestämis- ja rahoitusvastuu

Kotoutumisen edistämisen vahvistamiseksi esitetään, että päävastuu työmarkkinoille pyrkivien työikäisten kotoutumisohjelman järjestämisestä olisi työllisyyspalveluilla.

Operatiivinen vastuu on tarkoituksenmukaista siirtää kunnille, mutta valtion on kannettava kotouttamistoimista täysi kustannusvastuu siihen saakka, kunnes maahanmuuttaja on valmis siirtymään työelämään. Jos valtion taloudellinen tuki puuttuu niin kaikki kunnat eivät tule osallistumaan maahanmuuttajien kotouttamiseen ja siinä tapauksessa maahanmuuttajat tulevat keskittymään niihin kuntiin missä jo ennestään on paljon samasta kulttuuritaustasta tulevia maahanmuuttajia.

Työllistävien yritysten tarpeiden huomioimiseksi kehitetään TE-toimistojen ja kuntien työllisyyskokeilujen ja yrityspalveluiden yhteistyötä sekä lisätään työelämää lähellä olevien palveluiden (esim. palkkatuettu työ, työkokeilu) käyttöä maahanmuuttajien työllisyyden edistämisessä. Lisäksi hyödynnetään SIB-kokeilua palveluiden mallintamisessa. Tässä on varottava sitä, että ei luoda kilpailua vääristäviä tukityömarkkinoita. SIB-kokeiluissa on huomioitava mahdollisuus myös sopimusten nopeaan päättämiseen, jotta vältytään vuosia kestävistä rahoitusautomaateista kokeilujen tuloksellisuudesta riippumatta. Sopimuksissa on oltava näitä tapauksia varten sopimusten irtisanomispykälät.

Yhteistyökumppanit

Hallitus esittää maahanmuuttajien ja työnantajien tarpeiden paremmaksi yhteen sovittamiseksi valmisteltavan työmarkkinajärjestöjen ja muiden keskeisten toimijoiden kanssa yhteistyössä toimialakohtaisia palvelupaketteja. On tärkeää käydä aiheesta vuoropuhelua ja löytää yhteinen näkemys. Työmarkkinajärjestöillä on hyvät alakohtaiset näkemykset maahanmuuttoon liittyvissä erityiskysymyksissä. Esimerkiksi alakohtaiset kielitaitovaatimukset eroavat merkittävästi toisistaan.

Maahanmuuttajia tulee ohjata ja työllistää tasaisesti eri aloille ja eri tasoille riippuen heidän omasta peruskoulutuksestaan ja lähtökohdista sekä kielitaidosta. Perustutkintoa kuten lähihoitajatutkinto ei ole tarkoitettu kielenoppimiseen. Valtion on huolehdittava kielikoulutuksen rahoituksesta.

Järjestöjen kotoutumista tukeva toiminta ja palvelut täydentävät viranomaisten toimintaa. Järjestöt pystyvät tarjoamaan monipuolista ja saavutettavaa matalan kynnyksen toimintaa ja palveluja joustavasti eri kohderyhmille. Kolmannen sektorin toimijoiden rahoitus on turvattava myös pitkäjänteisesti. Jos näiden toimijoiden rahoitus perustuu lyhytkestoisiin

projektiluonteisiin rahoitusmalleihin, niin toiminta ei välttämättä ole kovin tehokasta ja rahoituksen hankkiminen vie tällöin liian suuren osuuden koko toiminnasta.

Työvoiman ulkopuolella olevat maahanmuuttajat

Hallituksen esittämä kotoutumisohjelma loisi rakenteen työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien, erityisesti kotona lapsia hoitavien äitien kotoutumisen ja työllistymisen edistämiseksi. Tämä on erittäin tärkeää maahanmuuttajataustaisten naisten sitouttamisessa yhteiskuntaan. Perheenäitien merkitys koko perheen integroitumiseksi on merkittävää ja erityisesti heidän kohdallaan on kielen oppiminen turvattava.

Helsingissä 10.11.2021

Silja Paavola
puheenjohtaja

Jussi Salo
kehittämisjohtaja

SUOMEN LÄHI- JA PERUSHOITAJALIITTO SUPER RY

SuPerissa on yli 80 000 jäsentä, jotka työskentelevät sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä kasvatusalalla julkisella ja yksityisellä sektorilla.